

e-zpravodaj

Národní knihovny ČR

ročník 3 / číslo 3 / 2016
květen – červen

nové služby, knihy, akce a další zajímavosti

Dotaz roku 2015 má svého vítěze!

Unikátní 3D digitální mikroskop HIROX ve výzkumných laboratořích NK ČR

Jak se tvoří volný výběr Národní knihovny

Karel IV. a dokumenty dostupné v Manuscriptoriu / NDK
Co čte knihovník? / Uprchlíci v literatuře

Střípky z Archivu NK ČR / Hodnota knihy

Mozart & Praha očima Marka Podwala

12.–15. 5.

Výstaviště Praha Holešovice

Svět knihy Praha 2016

22. mezinárodní knižní veletrh a literární festival

čestný host SEVERSKÉ ZEMĚ

#READNORDIC

témata

Fenomén krimi

Město jako literární kulisa

e-zpravodaj Národní knihovny ČR

ročník 3 / číslo 3 / 2016 květen – červen / beta verze
nové služby, knihy, akce a další zajímavosti online
Dvuměsíčník

Adresa vydavatele a redakce:

Národní knihovna ČR, Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
IČ 00023221, DIČ CZ00023221

E-mail: e-zpravodaj@nkp.cz

Telefon: 221 663 279 (H. Vajnerová),
221 663 252 (S. Vondráková)

Výkonná redakce: *Hana VAJNEROVÁ, Soňa VONDRÁKOVÁ*
Redakční rada: *Irena MAŇÁKOVÁ (předseda), Jana HUŇOVÁ,*
Karolína KOŠŤÁLOVÁ, Petra ŠŤASTNÁ
Grafické zpracování: *Klára LINARTOVÁ*

Příspěvky připravili: *Lukáš BABKA, Kateřina HEKRDLOVÁ,*
Hana HLUŠIČKOVÁ, Julius HŮLEK, Zuzana KOPEČNÁ,
Petra VÁVROVÁ, Jitka KUTMON, Rudolf KREIBICH,
Zuzana KVAŠOVÁ, Jan LUKAVEC, Jitka NEORALOVÁ,
Jana ORLOVÁ, Hana VAJNEROVÁ, Lenka VÁLKOVÁ, Soňa
VONDRÁKOVÁ

Obrazová dokumentace: *Alena KŘESALOVÁ, Archiv NK ČR,*
Eva HODÍKOVÁ,

Hudební oddělení NK ČR, Odbor ochrany knihovních fondů
NK ČR, Odbor služeb NK ČR,
Oddělení výstav NK ČR, Slovanská knihovna,
Svět knihy, s. r. o., Wikipedia.

e-zpravodaj NK ČR je dostupný na adrese:
<http://e-zpravodaj.nkp.cz>

Co je nového 3

Svět knihy Praha 2016

Knížní novinky aneb v NK ČR knihy také vydáváme /
Tematický katalog hudební sbírky kláštera v Želivě

Dotaz roku 2015 má svého vítěze!

Unikátní 3D digitální mikroskop HIROX ve výzkumných
laboratořích NK ČR

Národní knihovnu čeká certifikace podle ISO 16363

Představujeme 6

Bedřich Smetana a hudební knihovny

Jak se tvoří volný výběr Národní knihovny

Svobodný software a webové archivy

Karel IV. a dokumenty dostupné v Manuscriptoriu / NDK

Zajímavosti a tipy 8

Co čte knihovníci? / Uprchlíci v literatuře

Střípky z Archivu NK ČR / Hodnota knihy

Kalendárium aneb víte, že ...

Zveme vás 10

Knihy znovu nalezené

Tradiční tibetská kniha a malba

Mozart & Praha očima Marka Podwala

Můj Ázerbájdžán

Romský holocaust v Lotyšsku během nacistické
okupace 1941–1945

Ozvěny současné literatury Bosny a Hercegoviny v ČR

Slavnostní udělení Ceny Rudolfa Medka pro rok 2016

Korespondence T. G. Masaryk – Slované (3 svazky)

Ukrajinská hospodářská akademie v Poděbradech

Projekt Klementinum 190
František Kowolowski – Fragmenty teorií
Petr Váša – Fyzické básnictví

Titulní strana - Plakát na veletrh Svět Knihy 2016

Co je nového**Svět knihy Praha 2016**

22. mezinárodní knižní veletrh a literární festival
12. – 15. května 2016 • Výstaviště Praha – Holešovice

SVĚT KNIHY PRAHA
BOOK WORLD PRAGUE
12.–15. 05. 2016

Průmyslový palác na Výstavišti v Praze Holešovicích bude v polovině května opět hostit Mezinárodní knižní veletrh a literární festival **Svět knihy Praha 2016**. Milovníci četby a literatury zde najdou stánky svých oblíbených nakladatelství a knihkupců z České republiky i ze zahraničí, které budou nabízet beletrii i díla odborná, literaturu pro děti a mládež a chybět nebude ani stále populárnější nabídka antikvariátů.

Záštitu nad 22. ročníkem veletrhu a literárního festivalu převzali ministr kultury ČR Daniel Herman a starosta městské části Praha 7 Jan Čížinský.

Návštěvníci se mohou těšit na kulturní program a literaturu ze severovýchodních zemí, které jsou čestným hostem veletrhu. Letošním mottem je **#ReadNordic**.

Hlavními tématy jsou **Fenomén krimi** a **Město jako literární kulisa**.

Brány Výstaviště budou otevřeny od čtvrtka do soboty 9:30 – 19:00, v neděli 9:30 – 16:00.

Více informací včetně ceny vstupného a programu najdete na <http://sk2016.svetknihy.cz>.

Národní knihovna ČR již tradičně přivítá návštěvníky ve svém stánku č. P610 v pravém křídle Průmyslového paláce, kde bude možné získat informace o knihovně a jejích aktivitách. K zakoupení zde budou jak publikace vydané knihovnou, tak i propagační předměty.

Stánek NK ČR na loňském veletrhu

Knížní novinky aneb v NK ČR knihy také vydáváme
Catalogus collectionis operum artis musicae de monasterii Siloensis

Tematický katalog hudební sbírky kláštera v Želivě
Pavla Semerádová – Eliška Šedivá

Dvoudílná publikace obsahuje soupis jedinečných hudebních památek uložených v hudební sbírce kláštera premonstrátů v Želivě, který byl připraven za pomoci informačního aparátu Souborného katalogu

budovaného v NK ČR a databáze RISM. Představuje další svazek z řady katalogů vydávaných v ediční řadě Národní knihovny ČR *Catalogus Artis Musicae in Bohemia et Moravia Cultae*. Katalog je opatřen obsáhlým úvodem a ediční zprávou, jež jsou přeloženy do angličtiny a které zachycují bohatou a pozoruhodnou historii vzniku sbírky. Hudební sbírka želivského kláštera nabízí rovněž ideální podmínky pro výzkum filigránů v hudebním materiálu, neboť obsahuje velké množství datovaných hudebnin.

Želivskou sbírku hudebnin, o níž máme poměrně ucelený přehled z let 1707–1858, tvoří převážně chrámové skladby. Repertoár představuje všechny druhy chrámové hudby, mše nebo jen části mše Kyrie a Gloria, offertoria, litanie, nešporní žalmy, sekvence, hymny. Z jednotného charakteru sbírky se vymyká několik desítek skladeb, převážně symfonií, koncertů, skladeb pro dechové nástroje a partit, které byly v devadesátých letech 20. století nalezeny na kůru. Sbírkou chrámových skladeb, která vznikala péčí ředitelů chrámového kůru, pokrývá téměř celý liturgický rok. V době největšího rozkvětu kláštera v 18. století je zřetelný příklon také ke světské hudbě, zastoupené zejména skladbami pro dechové nástroje, různými ouverturami, kasacemi. Uvážíme-li, že hostiny trvaly značně dlouho, musel být v klášteře k dispozici obsáhlý repertoár skladeb. Dochované hudebniny želivské sbírky tak ilustrují bohatý kulturní život želivského kláštera v průběhu celého roku.

Hudební sbírka z premonstrátského kláštera v Želivě byla dlouhodobě deponovaná v Národním muzeu – Českém muzeu hudby, ostatní prameny jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Třeboní.

Dotaz roku 2015 má svého vítěze!

Ptejte se knihovny Svými hlasy, kterých se v letošním roce sešel rekordní počet, jste rozhodli o jasném vítězi letošního **ankety Dotaz roku 2015** služby **Ptejte se knihovny**.

Stal se jím dotaz „Jak se rodí čerti“. Celý text dotazu i odpovědi najdete na stránkách **Ptejte se knihovny – Dotaz roku**. Níže vám nabízíme pouze vybrané části z textu.

Dotaz: Chtěla bych se zeptat knihovny, jestli nemá nějaké informace o tom, jak přicházejí na svět čerti.

Odpověď: „Sv. Augustin se někdy kolem roku 400 pokusil o odpověď na otázku, kde se tu vzala ta pekelná chasa, která nás svádí, ponouká a vede k nepravosti. Byl to on, kdo nás poučil o tom, že ďábel existuje a Bůh mu dovoľuje vládnout světu, přičemž ho ovšem má pod bedlivou kontrolou.“

Jako nejzasvěcenější patristik, badatel studující texty starých křesťanských myslitelů, pochopil Augustin při čtení Genesis, že okamžikem odloučení zla od dobra bylo oddělení světla od tmy. Zlo se tedy objevilo na světě hned první den Stvořitelova sedmidenního činění. Nemělo však ještě podobu ďábla. Svět, nebe, země, které již

měly svůj den a svoji noc, byly pouze těhotné ďáblem. Jen tento jediný den ze všech dnů stvoření neoplýval Bůh optimismem a nechválil. Co se tehdy přihodilo, nám ne přímo naznačuje tzv. Henochova kniha. Ve druhé kapitole knihy najdeme nejstarší svědectví o pádu andělů. Zlákání krásou lidských dcer sestoupili z nebe na zem a zplodili s nimi obry. Tito obři dále plodili s pozemskými ženami a dali tak vzniknout démonům.

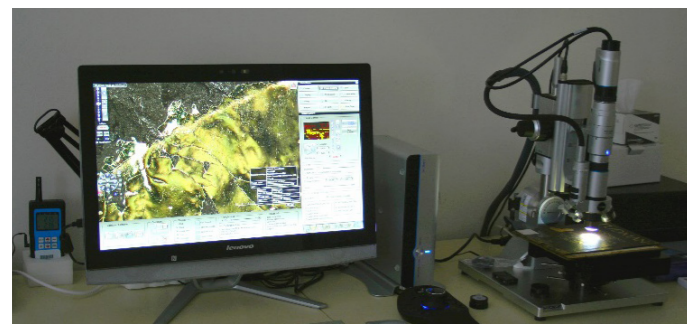
Tomáš Akvinský, který byl prvním velkým odborníkem angelologem, ve své Teologické summě uvádí logickou úvahu o existenci andělů: „Řada živých bytostí, živých tvorů postupuje od méně dokonalých k dokonalejším. Nejdokonalejší z bytostí, které jsme schopni vidět, pak je člověk. Mezi člověkem a Bohem musí být ještě bytosti neviditelné, které tvoří také vývojovou řadu. Nejvyšší z nich jsou andělé, kteří jsou také polarizováni na dobré a zlé (ďáblové, padlí andělé). Jediná bytost, která není polarizována, je Bůh, který je jen dobrý a nemá podle křesťanského schématu ekvivalent zla.“

A pro úplnost ještě uvedme třetí teorii o vzniku ďábla: Satan je prvorozený odpadlý syn Boží, který se stal vládcem lidí a pozemského světa. Andělé jemu naklonění se po pádu z nebes smísili s lidskými ženami. A nebyl to jen Satan, kdo byl Božím synem. Těch, kteří byli posláni z nebe, aby učili lidi, a přitom podleli krásám dcer Kainových, bylo více. Někdy jsou nazýváni gregory či také stráží. Podle Justina Martyra jsou démoni jednak padlími anděly a jednak jejich lidsko-andělskými potomky. Přebývají v oblasti mezi nebem a zemí, kde se žíví kouřem z pohanských obětíšť. Z gregorů se rodí hřích z vilnosti, protože v dobách Noemových se z vilnosti spojili s lidskými dcerami.

Jak je v této knize několikrát zdůrazněno, čeští čerti pocházejí z padlých andělů svržených z nebes a dodnes s nimi spolupracují, zatímco gregory mají odlišnou genezi. (Vybrané pasáže jsou převzaty z knihy: *Výprava za českými čerty*, 2005).

Unikátní 3D digitální mikroskop HIROX ve výzkumných laboratořích NK ČR

Petra Vávrová, Jitka Neoralová

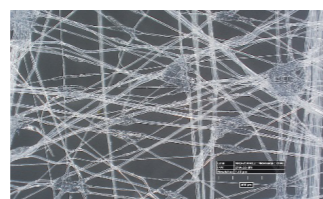
Technologická laboratoř Oddělení vývoje a výzkumných laboratořích, Odbor ochrany knihovních fondů NK ČR – sestava digitálního mikroskopu. (Foto NK ČR)

V rámci plnění cílů rozvoje Národní knihovny ČR (NK ČR) jako výzkumné organizace v oblasti 4 „Vývoj metodik ochrany, konzervace a restaurování knihovních fondů (historických i novodobých)“ byl v roce 2015 pořízen unikátní 3D digitální mikroskop HIROX RH 2000.

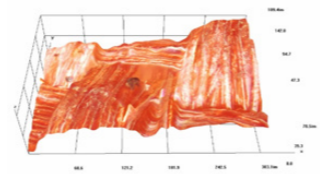
Tento nejmodernější digitální systém pro obrazovou analýzu vlastní v současnosti pouze dvě instituce v České republice a NK ČR je jednou z nich. Ve světě využívají starší modely 3D mikroskopů například v laboratoři v pařížském Louvru, restaurátorské studio Carolina Conservation v USA či Museum of Fine Arts v americkém Bostonu. Tato pokročilá technologie představuje zásadní zlom v průzkumu a analýze kulturních památek.

Parametry a vybavení

3D digitální mikroskop umožňuje pozorovat a analyzovat materiály či jejich poškození v detailech, jinak nedostupných lidskému zraku, včetně 3D zobrazení povrchu. Analýza písemných památek pomocí obrazovací techniky je nedestruktivní a maximálně šetrná k objektu. Optické metody průzkumu jsou pro svou bezpečnost preferovány jak pro nejstarší a nejceněnější exempláře v knihovním fondu, tak i pro moderní materiály. Objektiv aktuální sestavy umožňuje zvětšení 35x až 2500x. Zařízení je vybaveno množstvím příslušenství, jako jsou filtry, clony apod.

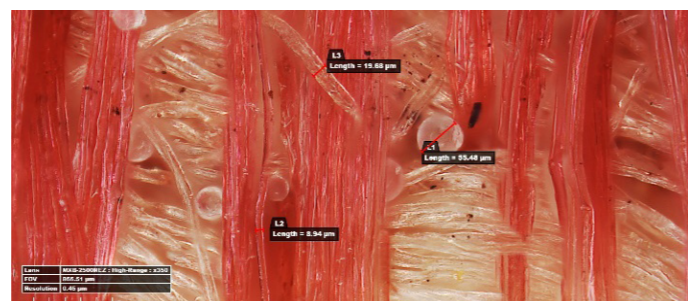

Snímek netkané textilie používané při konzervaci písemných památek. (Foto NK ČR)

3D snímek hedvábné textilie 300násobným zvětšením. (Foto NK ČR)

Zásadním prvkem pořízené sestavy je automatický motorizovaný stojan mikroskopu umožňující skládání snímků do 3D obrazu, doostřování hloubek strukturovaných povrchů i skládání snímků v ploše. Část stojanu k uchycení objektivu lze naklánět do libovolného úhlu, a knižní vazba proto nemusí být fixovaná do polohy vhodné k pozorování. Je tím eliminováno mechanické namáhání knižní vazby a riziko vzniku poškození. Software k mikroskopu rozšiřuje možnosti využití zařízení ještě dále. Snímek je možné průběžně upravovat, provádět obrazové analýzy jako 2D a 3D měření, měřit hrubost povrchu, plochy, objemy aj.

Snímek textilie čištěné prostředkem Perlóza® (průhledné kuličky mezi vlákny). (Foto NK ČR)

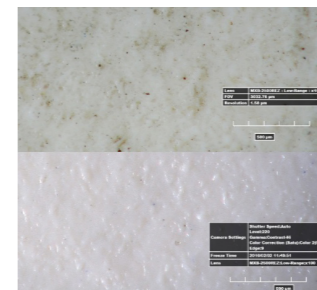
Využití a aplikace 3D digitálního mikroskopu

Aplikací, pro které bylo zařízení pořízeno, existuje velké množství a stále jsou objevovány nové možnosti využití této moderní technologie: od identifikace materiálů

knižní vazby, barevných vrstev iluminovaných rukopisů, mikroskopické analýzy fyzického stavu knižních materiálů, identifikace různých druhů poškození, znečištění až po kontrolu účinků konzervátorských a restaurátorských zásahů na mikrostrukturu materiálů knižní vazby a mikrobiologický průzkum. V současné době je na tomto zařízení prováděn test účinnosti postupů čištění knižních desek z PVC. S jeho pomocí se zkoumá struktura a rozsah rozpadu syntetické vrstvy koženkového potahu knižních desek a provádí se záchrana této vrstvy. Mikroskop je využíván i k analýze účinků čištění pomocí regenerované celulózy – prostředku Perlóza®, konkrétně ke sledování účinků na vlákna papíru nebo textilu a výskytu případných reziduí. V neposlední řadě jsou pomocí mikroskopu studovány vlastnosti materiálů používaných v knižní vazbě, jako jsou zátěry pláten, kvalita vláken v textilních (plátnech), čistota materiálů, forma odkyselovacích látek na povrchu odkyselených knih apod. Kvalitní obrazové informace (zobrazení reality) usnadňují také restaurátorskou práci – 3D mikroskop umožňuje přesnější zobrazení pozorovaných degradačních a korozních jevů v barevné vrstvě iluminovaných rukopisů. Do budoucna budou získané fotografie povrchů vybraných míst barevné vrstvy rukopisů sloužit ke srovnání pomocí tzv. obrazové analýzy, a tak bude možné stanovit úbytky a ztráty barevné vrstvy v čase a následně plánovat restaurátorské zásahy.

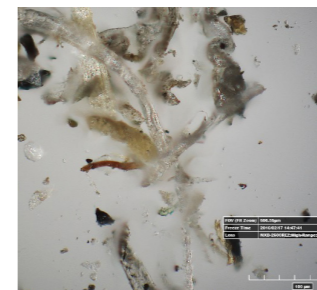
Snímek zláčeného písma na koženkovém potahu knižních desek. (Foto NK ČR)

Snímek povrchu knižních desek z PVC před a po čištění. (Foto NK ČR)

Snímek plísně. (Foto NK ČR)

Snímek prachu z čistícího stroje Depulvera®. (Foto NK ČR)

Závěr

Díky modernímu vybavení pracoviště je možné provádět ve vysoké kvalitě rozsáhlý počet činností spojených s péčí o knihovní fondy v NK ČR a ostatních kulturních institucích a realizovat větší počet analýz a fotodokumentací, včetně kvalitnější prezentace výsledků pro odbornou veřejnost. Nový nástroj 3D digitální mikroskop HIROX RH 2000 umožní kvalitní dokumentaci při

průzkumu fyzického stavu fondů a výzkum v oblasti složení a degradace materiálů použitých v knižní vazbě nebo pro restaurování knih. Obrazová analýza je nedílnou součástí většiny výzkumných aktivit. Obrazová data umožní sdílet výsledky s odbornou veřejností a prezentovat je formou přednášek a publikací, přičemž kvalitní fotodokumentace zásahů i degradačních projevů zvyšuje kvalitu publikací. Do budoucna lze 3D digitální mikroskop rozšiřovat o další prvky, které umožní ještě rozsáhlejší využití a zpřesnění obrazové analýzy.

Národní knihovnu čeká certifikace podle ISO 16363

Zuzana Kvašová

Úkolem Národní knihovny ČR je dlouhodobě uchovávat digitální dokumenty ve svém digitálním úložišti, a to v souladu s normou ISO 14721, která je celosvětově uznávaným popisem požadavků na dlouhodobé digitální úložiště. Digitální úložiště podle této normy není jen softwarová a hardwarová infrastruktura, ale též organizační a finanční zajištění, dostatečný počet vyškolených zaměstnanců, dlouhodobé plány a zdokumentovaná pravidla a postupy. Přinášíme vám první stručný úvod do této problematiky a postupně vás budeme seznamovat s dalšími detaily.

K tomu, aby mohlo být dlouhodobé úložiště prohlášeno za důvěryhodné, a tedy splňující nároky normy ISO 14721, musí projít certifikací. Pravidla pro certifikaci stanovuje norma ISO 16363, která určuje soubor konkrétních objektivně měřitelných ukazatelů, které musí digitální úložiště vykazovat, aby mohlo být označeno za důvěryhodné.

Ukazatele důvěryhodnosti jsou v normě ISO 16363 řazeny do tří základních kategorií: organizační infrastruktura (např. trvalé financování, dostatečné personální zajištění, jasné vymezení rolí a odpovědností, dlouhodobé plánování), správa digitálního obsahu (např. pravidelné sledování vývoje technologií, dodržování standardů, dokumentace všech postupů) a technická infrastruktura a řízení bezpečnostních rizik (např. nepřetržitá údržba a obnova hardwaru a softwaru).

Základním požadavkem pro certifikaci je existence dokladů důvěryhodného fungování. Mezi ně patří rozpočtové doklady, řídicí dokumentace, sepsané metodické pokyny, plány a postupy, záznamy všech technických opatření, dostatečné metadatové záznamy apod.

Vlastní proces certifikace musí provádět vnější, nezávislý auditor, který splňuje požadavky normy ISO 16919:2014.

Certifikace podle normy ISO 16363 je však časově náročný a nákladný proces. Je proto účelné, aby si instituce nejprve provedly vlastní sebeposouzení podle normy ISO 16363, a na základě něho se pokusily odstranit všechny zjištěné nedostatky před tím, než podají žádost o certifikaci nezávislému auditorovi. V oblasti řízení bezpečnostních rizik pak platí, že je potřeba mít nejprve provedenou certifikaci podle normy ISO 27001, která je předpokladem certifikace podle normy 16363.

Představujeme

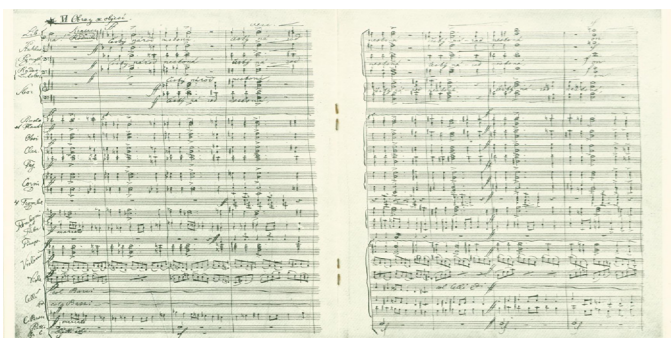
Bedřich Smetana a hudební knihovny

Julius Hůlek

Tvůrčí odkaz velkých osobností naší národní kultury bývá po zásluze soustavně připomínán a dokonce se stává, že proniká i do každodenní pracovní praxe hudebníka a muzikologa. Že tomu tak není? Stačí si vzít příklad Bedřicha Smetany, zakladatele naší novodobé národní hudební tradice.

Ve druhém čtvrtletí, v květnu a červnu tohoto roku, se k tomuto skladateli vztahují hned tři výročí. S datem 12. května, dnem Mistrova úmrtí, souvisí každoroční zahájení festivalu Pražské jaro, 30. května uplyne 150 let od prvního uvedení opery Prodaná nevěsta v Prozatímním divadle a 11. června pak 135 let od okamžiku, kdy bylo jeho operou Libuše slavnostně otevřeno Národní divadlo.

Velkým osobnostem se staví pomníky a jejich hmotný odkaz je uchovávan v muzeích. Podobné počty se B. Smetanovi dostalo v podobě Smetanova muzea. Jsou tam uchovávány rozsáhlé, avšak speciálně vybrané a zaměřené sbírky dokumentů a nacházejí tam cestu především ti, kteří usilují o speciální smetanovský výzkum,

Faksimile závěru partitury opery Libuše

nebo se na něm jakkoli podílejí. Naproti tomu zájem širší veřejnosti se obrací především na knihovny, konkrétně na jejich hudební oddělení.

Významná a výrazná role tady přísluší Hudebnímu oddělení Národní knihovny. Souhrn zde uchovávaných smetanovských dokumentů se kromě specializace vyznačuje vskutku reprezentativní typovou rozmanitostí a obsahovou šíří. Platí to především o fondu hudebnin, zejména tištěných, z nichž velké množství pochází ještě ze Smetanovy doby. Bezkonkurenční je komplet knižní literatury o Smetanovi – dostupný jak přímo v oddělení, tak v univerzálním fondu knihovny. Nabídku obohacují zvukové dokumenty, ať již k poslechu na místě, či ve vzdále-

ném přístupu. Nachází se zde též dopisy psané přímo Smetanou nebo členy jeho rodiny. K vysloveným unikátům patří Smetanův autograf jednoho z jeho duetů Z domoviny. Všechny tyto materiály jsou zahrnuty do elektronického katalogu a zpřístupňovány nejen specializovaným badatelům a vydavatelům Smetanova díla, ale také studentům či širšímu okruhu zainteresovaných zájemců a obdivovatelů jeho hudby. Každý si z nich může vyhledat a vytvořit „svůj“ příběh o Bedřichu Smetanovi a jeho díle.

Jak se tvoří volný výběr Národní knihovny

Revitalizace Klementina přinese nejen modernější prostředí, ale také umožní poskytování nových služeb. Jednou z těchto nových služeb bude umístění části odborné literatury do volného výběru. Tato novinka nabídne možnost mít důležité publikace napříč všemi obory stále při ruce, nebude tedy již nutné vše objednávat ze skladu. K samotnému zařazování knih do volného výběru byla na základě údajů vyextrahovaných z knihovního systému Aleph v nástroji na tvorbu a správu databází Access vytvořena databáze, která slouží odborným pracovníkům jako pomůcka při výběru vhodné literatury. Cílem je vybrat kolem 70 000 neseřadovaných publikací, ty po zařazení rozmístit podle tematické mapy fondu a zajistit jejich řádný popis a ochranu proti ztrátě.

Ve fondech NK jsou v různé míře uchovávány dokumenty ze všech vědních oborů. Bohatě jsou zastoupeny především humanitní a společenské vědy, takže ve volném výběru budou ve velké míře prezentovány obory jako jazykověda a literární věda, historie a pomocné vědy historické, filozofie, náboženství, umění, ekonomie, sociologie, psychologie, antropologie, pedagogika, politické vědy a právo. Z přírodovědných oborů budou ve volném výběru zastoupeny zejména matematika, fyzika, chemie, vědy o Zemi, biologie a lékařství. V menší míře se pak ve volném výběru objeví obory jako hudba, divadlo, film, knihovnictví, tělesná výchova a sport, technika a zemědělství.

Selekce knihovních jednotek je prováděna nejen s přihlédnutím k frekvenci výpůjček, ale hlavně s důrazem na relevanci obsahu. Ve volném výběru se tedy objeví především odborné monografie, studie, encyklopedie a slovníky. Zastoupeny budou také odborné učebnice, biografie a v menší míře i populárně naučné publikace. S ohledem na konzervační funkci NK ČR nebudou zařazeny povinné výtisky.

V současné fázi příprav odborní pracovníci posuzují uplatnitelnost konkrétních děl ve volném výběru a promýšlejí jejich umístění v prostorech k tomu určených. Na volný výběr se můžeme těšit po skončení revitalizace prostor Klementina.

Svobodný software a webové archivy

Svobodné softwary Heritrix a Wayback jsou úhelným kamenem českého webového archivu. Heritrix slouží ke sklizení webových stránek, Wayback k brouzdání archivem uložených webových stránek. Jistě vás překvapí, že dříve vznikl nástroj Wayback. Byl vyvinut v kalifornské neziskové organizaci Internet Archive.

Ta internet nezačala sklízet sama, ale od roku 1996 každé dva měsíce obdržela pásky se sklizeným weby jako dar od firmy Alexa Internet. Aby uložená data mohl Internet Archive zprostředkovat uživatelům, začal vyvíjet nástroj Wayback, který byl oficiálně spuštěn v roce 2001.

Brewster Kahle, zakladatel organizace Internet Archive

Pokud vás překvapil vřelý vztah mezi komerční firmou a neziskovou organizací, vězte, že u zrodu obou subjektů stál Brewster Kahle, knihovník, počítačový vědec a ředitel Internet Archive. Ten si za cíl své digitální knihovny neklade nic menšího, než neomezený přístup ke všem znalostem lidstva. Aby upozornil na důležitost a nestálost webového obsahu, daroval Kongresové knihovně na konci minulého tisíciletí pásky s 2 TB které obsahují celoplošnou webovou sklizeň z roku 1997.

V novém tisíciletí bylo již jasné, že zodpovědnost za archivaci webu nemůže stát na bedrech jediné instituce. Internet Archive navázal spolupráci s několika evropskými paměťovými institucemi a společnými silami začali vyvíjet software Heritrix, který měl být – na rozdíl od uzavřeného sklízeče, používaného v Alexa Internet – volně přístupný, s otevřeným zdrojovým kódem a se svobodnou licencí. Heritrix spatřil světlo světa po ročním vývoji v říjnu 2014. Od té doby je volně ke stažení. Díky svobodné licenci a otevřenému zdrojovému kódu, si každý může sklizeč přizpůsobit a vylepšit. A co je nejdůležitější, všechna vylepšení jsou dostupná všem uživatelům softwaru Heritrix i Wayback.

Na příkladech Heritrix a Wayback je tak možné porozumět ústřední myšlence svobodného softwaru. Je zbytečné plýtvat silami na opětovné vynalézání kola. Mnohem přínosnější je vytvářet věci nové nebo zlepšovat již hotové. Český webový archiv stojí na ramenou obrů jako je Linus Torvalds, Richard Stallman nebo Brewster Kahle, a stejně tak na práci milionů programátorů, kteří každý den vyvíjí svobodný software. Zdá se, že myšlenka svobodného softwaru ušla delší cestu než idea úplného přístupu ke všem znalostem lidstva. Ale obě myšlenky jsou důležitým motorem naší práce.

Karel IV. a dokumenty dostupné v Manuscriptoriu

„... byl totiž moudřejší než Šalamoun, což lze dokázat mnoha poukazy a důkazy. Za prvé znal náš nejjasnější vládce naprosto dokonale to, co znal Šalamoun, totiž jeho knihy. Avšak Šalamoun nevěděl, co věděl on... Karel rozuměl takřka všem řečem celého křesťanstva. Výborně uměl tyto jazyky: mateřský český, německý, latinský, francouzský, lombardský, toskánský a dokonale znal a chápal i všechna nářečí těchto jazyků a jejich odvozeniny. Neboť, jak je dobře známo, byl tak učený, že býval považován za vzdělance a mistra teologie. Na několika místech překrásně vyložil žaltář i evangelium a skládal modlitby a jiné texty, jak to dělají mistři, a dost

často obcoval a debatoval s mistry, doktory a jinými učenými. Proto založil pražskou univerzitu a četné koleje...“ (citace z řeči Jana Očka z Vlašimi pronesené na pohřbu Karla IV.)

V letošním roce uplyne 700 let od narození Karla IV. Popisovat život a osobnost Karla IV. by bylo zbytečné, neboť se touto osobností zabývalo již mnoho autorů a v Národní digitální knihovně Kramerius nalezneme celou řadu dokumentů, která se věnuje jemu samému i jeho dílu. V tomto textu zmiňme pouze tři nejvýznamnější prameny, na jejichž vzniku se Karel IV. osobně podílel: Ordo ad coronandum regem Boemorum (Korunovační řád českých králů), Zlatou bulu sicilskou a Maiestas Carolina. Jelikož Karel IV. založil Univerzitu Karlovu, jejíž původní sbírky Národní knihovna spravuje, budeme se spíše věnovat původu a organizaci souboru dokumentů ve fondu univerzity v době vlády tohoto panovníka a krátce poté.

Po založení Univerzity Karlovy 7. dubna 1348 začaly postupně vznikat jednotlivé koleje. Z doby mezi lety 1348 a 1366 nejsou dochovány žádné záznamy dokládající existenci knih a případné způsoby jejich používání během výuky. Teprve v souvislosti se vznikem Karlovy koleje v roce 1366 se zaznamenává skutečnost, že císař koupil koleji dům i knihy potřebné ke studiu (jednalo se o 35–48 svazků). Později Karel IV. původní dar ještě rozšířil o dalších 114 svazků. K univerzitě nepatřily jenom koleje, ale i některé klášterní školy. V roce 1383 byla s univerzitou sloučena vynikající škola v dominikánském klášteře u sv. Klimenta, staré Studium generale. Na pozůstatcích původního dominikánského kláštera dnes stojí budova Klementina.

V roce 1383 daroval Karlov syn Václav IV. univerzitě rozlehlý palác na Starém Městě pražském (Karolinum), kam se po stavebních úpravách přestěhovala nejen Karlova kolej a její knihovna, ale i důležité univerzitní úřady. Karlova kolej měla nyní prostor, řád a knihovnu, jejíž chod předepisoval vlastní statut. V patnáctém století se knihovna dary a pozůstatostí po významných osobnostech tehdejší doby dále rozrůstala. V literatuře se uvádí, že kolem roku 1470 bylo v knihovně studentům a vyučujícím k dispozici 1000 kodexů.

Kniha z daru Karla IV.

A jaká byla organizace takto významné knihovny? Rukopisy byly uloženy v uzamykatelném skladu, od něhož klíče měl probošt knihovny. První místní katalog s názvem Registrum librorum vznikl kolem roku 1370. Obsahuje záznamy cca 200 latinských kodexů, které jsou uváděny podle názvu a někdy doplněny o autorské údaje. Na základě údajů z katalogu lze předpokládat, že knihovna měla dvě skříně nebo regály, v nichž byly knihovní jednotky rozestaveny systematicky v devíti řadách podle fakult. Signatura se skládala z velkého písmene označujícího fakultu, arabské pořadové číslice místa a velkého písmena K, označujícího Karlovu kolej.

Během husitských válek se v knihovnách kolejí dochovala literatura s husitskou tematikou, neboť univerzita se roku 1417 slavnostně přihlásila ke kalichu. Po bitvě na Bílé hoře univerzita ztrácí nejen svou samostatnost, ale přestávají existovat i samostatné kolejni knihovny, které jsou deponovány do Klementina. Postupně tak dochází ke sloučení staré knihovny Univerzity Karlovy s Klementinskou kolejí i se starými knihovnami kolejnými.

K tomuto článku byly použity publikace:

URBÁNKOVÁ, Emma. Rukopisy a vzácné tisky pražské Univerzitní knihovny. vyd. 1. Praha: SPN, 1957. 111 s., 124 obr. příl. Edice Univerzitní knihovny v Praze. Publikace vědecké literatury.

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY a FALTYSOVÁ, Vlasta, ed. Rukověť tištěných knihovnických fondů Národní knihovny České republiky: od prvotisků do konce 19. století. 1. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky, 2006. 342 s. ISBN 80-7050-456-0.

Zajímavosti a tipy

Co čte knihovník? Uprchlíci v literatuře

Jan Lukavec

Český občan bydlící, řekněme, v Praze, který by chtěl na vlastní oči vidět blízkovýchodního uprchlíka, má poněkud smůlu. Musel by urazit nemalé vzdálenosti, aby se s bytostí, před kterou jej tolik politiků varuje a straší, osobně setkal. Jednou z možností, jež se mu v takové situaci nabízí, je zkusit se s nimi seznámit prostřednictvím knih. Třeba v Německu jich vychází skutečně nemálo. Jde o tituly věnované otázce uprchlíků či dějinám migrace, díla odborná (například o tom, kdo na uprchlické vlně nejvíce bohatne) i výpovědi samotných uprchlíků.

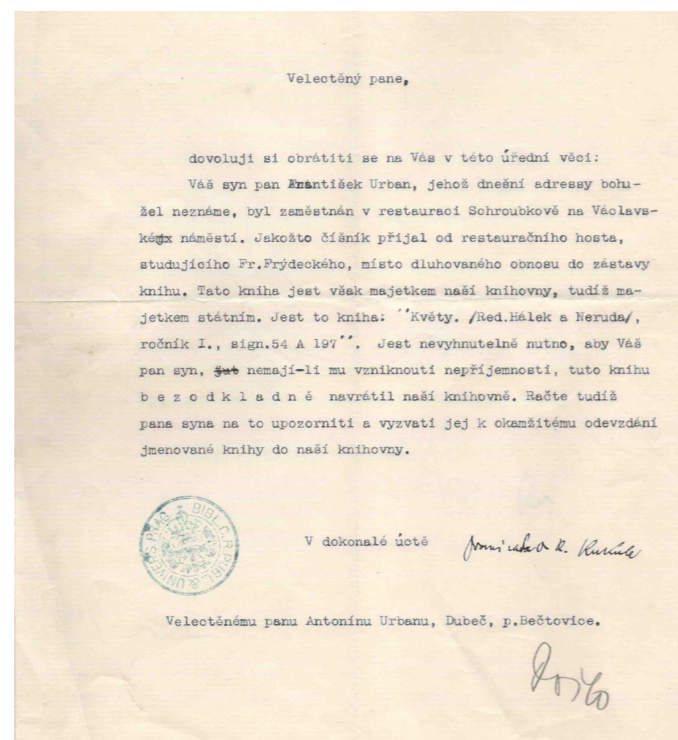
Mnohé z knih už v názvu jasně vyjadřují názor autora, například *Proč bychom se neměli bát muslimů, ale těch, kteří se prohlašují za jejich horlivé nepřátele*. Nebo *Ve jménu lidskosti zachraňte uprchlíky!* Autor díla, právník a novinář **H. Prantl**, v něm pateticky volá po návratu k milosrdenství svatého Martina a vyzývá k ukončení éry „globalizace lhostejnosti“. Jiná kniha nese název *„Refugees Welcome!“ Die Geschichte einer gelungenen Integration. So können Sie helfen*. Pojednává o braniborské

obci Wandlitz, v níž bylo roku 2013 zřízeno středisko pro uprchlíky, přičemž jejich integrace tam díky aktivní spolupráci místních zatím postupuje – i přes jistá klopýtnutí – relativně úspěšně. Další publikace se jmenuje *Flüchling: Jesus, der Dalai Lama und andere Vertriebene. Wie Heimatlose unser Land bereichern* a seznamuje se slavnými uprchlíky světových dějin, včetně Ježíše nebo Steva Jobse. Autor knihu věnoval německé kancléřce, jíž děkoval za to, že svojí uprchlickou politikou upomíná na písmeno C v názvu své strany, tedy na její křesťanskou orientaci.

Je přitom smutné, že zatímco u našich západních sousedů zřejmě převládají tituly prouprchlické nebo takové, které se snaží situaci hodnotit střizlivě a věcně, u nás obecně vychází knih k uprchlické krizi méně a procentuálně jsou mezi nimi nesrovnatelně více zastoupeny texty, které se k uprchlíkům staví nepřátelsky. Nebo skoro nenávisťně jako Benjamin Kuras v knize *Jak zabít civilizaci*. Jestliže v Německu se v žebříčcích bestsellerů umísťují na předních místech knihy jako *Ve jménu lidskosti zachraňte uprchlíky!* nebo publikace od náboženských vůdců jako dalajlama či papež František, vyzývající k milosrdenství, u nás to byla naopak kniha páně Kurasova, v níž autor mimo jiné tvrdí, že africkou populační explozi si nezavinili sami Afričané, vnutila jim ji západní medicína a potravinářství. Pro úplnost ale dodejme, že na pátém místě bestsellerů Němci měli kritickou edici Hitlerova *Mein Kampf*. Teprve uvidíme, jestli jde o fascinaci a hledání silného vzoru, nebo o snahu poučit se z minulých chyb. Věřím v to druhé.

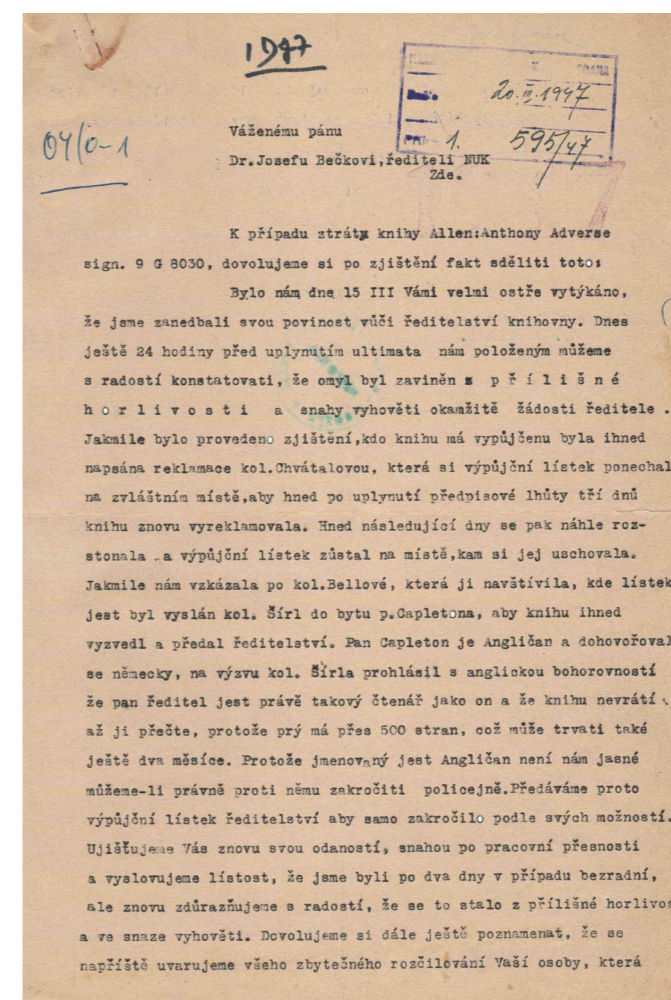
Strípky z Archivu NK ČR Hodnota knihy

Kateřina Hekrdlová

Dnešní příspěvek z hlubin archivních dokumentů bude stručný, protože dva nalezené dokumenty hovoří nejlépe samy za sebe. Vypovídají o důležitosti knih a o jejich hodnotě.

Ten první dokládá hodnotu knihy ve smyslu majetkovém a ukazuje, že před sto lety mohla kniha sloužit jako platidlo. A to i v prostředí, kde bychom to nečekali – v restauraci.

Druhý dokument naopak zobrazuje knihu jako duchovní hodnotu, kvůli které může dojít i k situaci hrozící mezinárodní roztržkou. Zároveň krásně zobrazuje veškerou autenticitou prostředí knihovny konce 40. let minulého století, kdy postava ředitele byla na úrovni Dia Hromovládneho, kterého nebylo radno rozčilovat.

Kalendárium aneb víte, že

... před 70 lety, 11. 5. – 4. 6., v Praze proběhl **1. ročník hudebního festivalu Pražské jaro**.

... před 105 lety, 13. 5., podnikl **Jan Kašpar** dálkový let z Pardubic do Prahy, jenž je považován za symbolický začátek českého letectví. První přelet

s pasažérem uskutečnil 6. prosince téhož roku z Mělníka do Prahy. Letadlo, kterým Kašpar letěl z Pardubic do Prahy, daroval roku 1913 do sbírek Technického muzea království českého, kde – zavěšeno v dopravní hale muzea – je jedním z nejvýznamnějších exponátů dokumentujícím dějiny letectví v českých zemích. Letoun byl roku 1966 kompletně renovován.

... před 700 lety, 14. 5., se narodil **Karel IV.**, český král a římský císař, zvaný Otec vlasti.

... před 125 lety, 15. 5., byla v Průmyslovém paláci zahájena **Jubilejní zemská výstava**, hospodářská, kulturní a společenská výstava uspořádaná na oslavu jubilea první průmyslové výstavy, konané v pražském Klementinu roku 1791 pod názvem Waarenkabinett. Jubilejní zemská výstava byla původně plánována jako všeobecná zemská výstava, avšak pro bojkot německých podnikatelů v Čechách se stala přehlídkou rozvoje a vyspělosti českého průmyslu a české podnikavosti. V roce 1991 pokračovala tradice **Všeobecnou československou výstavou** v areálu dnešního Výstaviště v Holešovicích.

... před 125 lety, 18. 5., bylo otevřeno **Národní muzeum v Praze**, založeno bylo 15. 4. 1818 jako Vlastenecké muzeum.

... před 625 lety, 24. 5., byl v Praze položen základní kámen **Betlémské kaple**.

... před 100 lety, 29. 5., zemřel **Jan Otto**, český knihkupec a nakladatel.

... před 150 lety, 30. 5., byla v Praze v Prozatímním divadle **poprvé uvedena opera Bedřicha Smetany Prodaná nevěsta**.

... před 215 lety, 3. 6., se narodil **František Jan Škroup**, hudební skladatel, autor hudby k písni *Kde domov můj*, která se stala národní hymnou.

... před 225 lety, 10. 6., se narodil **Václav Hanka**, básník, filolog, národní buditel, tzv. objevitel *Rukopisu královédvorského* a *Rukopisu zelenohorského*.

... před 135 lety, 11. 6., bylo v Praze slavnostně **otevřeno Národní divadlo představením opery Bedřicha Smetany Libuše**.

... před 25 lety, 21. 6., byl **ukončen odsun sovětských vojsk z území Československa**.

... před 300 lety, 29. 6., se narodil **Joseph Stepling**, klementinský fyzik, astronom a matematik.

Zveme vás

Výstavní chodba – přízemí

Vstupné 10 Kč (čtenáři NK ČR zdarma)

KNIHY ZNOVU NALEZENÉ

31. 3. – 21. 5. / po – so 9–19 h.

V období po 2. světové válce bylo na území Československa zajištěno značné množství zkonfiskovaných či zavlčených knih, které původně náležely do knihoven nejrůznějších německých spolků, institucí či soukromých vlastníků. Postupně byly tyto knihy shromážděny do Národní knihovny ČR, jejíž pracovníci již delší dobu usilují o hlubší průzkum tohoto unikátního souboru knih.

Vyústěním těchto snah je projekt Knihy znovu nalezené, který NK ČR realizuje díky finanční podpoře z grantu EHP a Norských fondů. Jedním z výstupů je i tato výstava.

TRADIČNÍ TIBETSKÁ KNIHA A MALBA

26. 5. – 9. 7. / po – so 9–19 h.

Výstava představuje tradiční tibetskou knižní kulturu a sakrální malby z 1. pol. 20. století. Tisky, thangky, dřevěné tiskařské matrice i votivní předměty pocházejí ze soukromých sbírek v Ladaku, Tibetu, Mongolsku a Nepálu.

Galerie Klementinum

Mariánské náměstí 190/5, vchod B2

Vstup zdarma

MOZART & PRAHA očima Marka Podwala

14. 4. – 22. 5. / út – ne 10:30–18 h.

V rámci oslav mozartovských výročí představuje Národní knihovna ČR fragment tvorby amerického lékaře a kreslíře Marka Podwala. V těchto kresbách, zobrazujících obdiv Pražanů k Mozartovi, se snoubí historie a legendy. Výstava je doplněna unikátními archiváliemi z fondu Hudebního oddělení.

MŮJ ÁZERBÁJDŽÁN

10. 6. – 30. 6. / út – ne 10:30–18 h.

Výstava pořádaná ve spolupráci s Velvyslanectvím Ázerbájdžánské republiky v ČR představuje kulturu největší a nejvíce zalidněné země Kavkazu. Díla mladých umělců dokládají různorodost a barvitost bohaté ázerbájdžánské kultury. Expozice zaujme dospělé i děti.

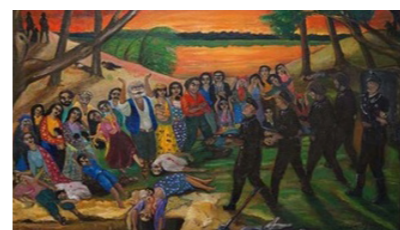

Křižovnická chodba

Vstupné 10 Kč (čtenáři NK ČR zdarma)

ROMSKÝ HOLOCAUST v Lotyšsku během nacistické okupace 1941–1945

9. 6. – 9. 7. / po – so 9:00–19:00 hod.

Kārlis Rudevičs - The Last sunset

Cílem výstavy pořádané ve spolupráci s Velvyslanectvím Lotyšské republiky v ČR je obrátit pozornost k osudu a utrpení lotyšských Romů během druhé světové války. Výstavu na objednávku Romského kulturního centra připravil předseda Národního kulturního spolku lotyšských Romů a prezident Mezinárodní romské unie Normunds Rudevičs ve spolupráci s historikem Uldisem Lasmanisem a Akademickou knihovnou Lotyšské univerzity.

Dle výpočtů svědků a historiků bylo během druhé světové války zabit a umučeno kolem 2 milionů Romů, z nichž v Lotyšsku, dle zpráv očitých svědků, jich bylo zlikvidováno kolem 8000. Na základě materiálů z trestních řízení byly prokázány vraždy přibližně 3000 Romů. Počty se liší, protože mnozí Romové tehdy neměli dokumenty a část z nich měla v pase uvedenou jinou národnost: Lotyši, Ukrajinci, Rusové, Poláci atd. Materiály čtvrtého sčítání národa z roku 1935 dosvědčují, že Romové v Lotyšsku žili v Rize a ve všech 19 krajích. Dle statistiky byl celkový počet Romů 3839. Skutečný tehdejší počet Romů mohl být kolem 12 000 osob. Likvidace Romů byla na základě dokumentů prokázána v mnoha lotyšských krajích.

Nařízení o likvidaci Romů přicházela z centrálních nacistických mocenských úřadů Třetí říše a posléze byla uskutečňována v okupovaných oblastech východních zemí. To však nezmenšuje vinu vykonavatelů těchto nařízení, která se odráží ve výstavních materiálech. V období od roku 1941 do roku 1942 bylo zastřeleno 70 % žijících Romů, ale trpěli všichni představitelé romské národnosti. Nezůstala jediná rodina, jejíž blízký by nebyl zavražděn či umučen v koncentračních táborech.

Všechna pronásledování, vraždy, střílení, deportace v období nacistického režimu v Evropě byl uplatňovány jak vůči Židům, tak vůči Romům. Informace z Norimberského procesu dokazují, že Židé a Romové byli prohlášeni za etnické skupiny, od kterých chtěli nacisté očistit území Říše. Romové a Židé šli ruku v ruce naproti své smrti: v Babím Jaru, Osvětimi, Salaspilsu a v dalších koncentračních táborech. Pohřbili je do společných, tzv. bratrských, hrobů. V těchto strašných letech byli ve svém hořkém osudu opravdovými bratry. V Lotyšsku není jediný pomník, memoriál nebo muzeum, který by připomínal nevinné oběti války, jejichž „vinou“ bylo jen to, že se narodili v romských rodinách.

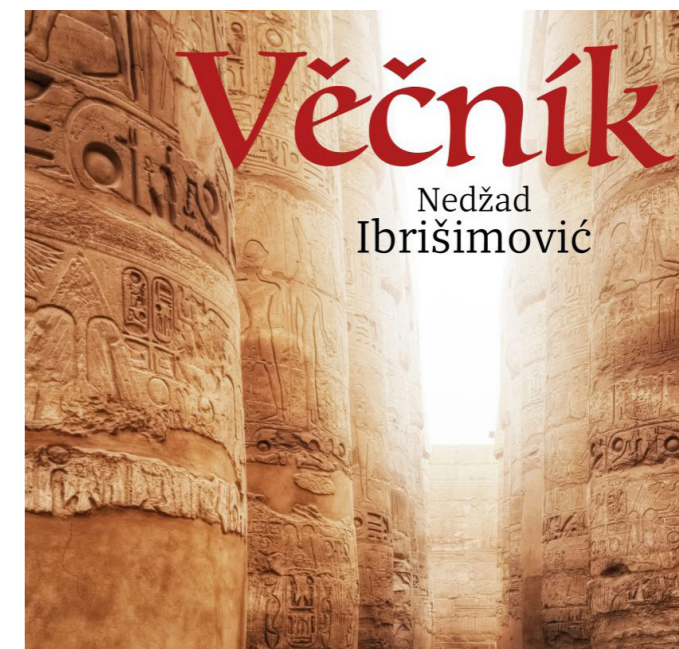
Slovanská knihovna zve:

OZVĚNY SOUČASNÉ LITERATURY BOSNY A HERCEGOVINY V ČESKÉ REPUBLICE

10. 5. / od 17:00 h.

Vzdělávací centrum Národní knihovny ČR (vchod A, 1. patro).

Literární večer u příležitosti vydání českého překladu románu *Věčník* Nedžad Ibrišimoviće. Pod záštitou J. E. Danky Savić, velvyslankyně Bosny a Hercegoviny v České republice, pořádá Slovanská knihovna, Nakladatelství Malvern a Velvyslanectví Bosny a Hercegoviny v ČR.

SLAVNOSTNÍ UDĚLENÍ CENY RUDOLFA MEDKA PRO ROK 2016

16. 5. / od 16:00 h.

Galerie Klementinum (vchod B2)

Pořádá Slovanská knihovna a spolek Ruská tradice. Nositeli pro letošní rok budou odborník na tematiku působení československých legií v Rusku v letech 1914–1920 **Edmund Orián** a překladatel a básník **Václav Daněk**.

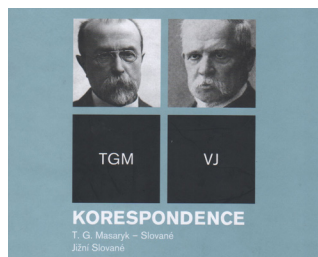

Básník Rudolf Medek

KORESPONDENCE T. G. MASARYK – SLOVANÉ (3 SVAZKY)

1. 6. / od 17:00 h.

Zasedací sál Národní knihovny ČR (vchod A, 2. patro)

Prezentaci edičního projektu pořádají Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v.v.i., Historický ústav Akademie věd ČR, v.v.i., a Slovanská knihovna.

UKRAJINSKÁ HOSPODÁŘSKÁ AKADEMIE V PODĚBRADECH

7. 6. / od 17:00 h.

Zasedací sál Národní knihovny ČR (vchod A, 2. patro)

Přednášku batedelů **Romana Kovaľa** a **Viktora Morence** a představení slovníkového projektu „Poděbradský pluk armády Ukrajinské lidové republiky“ pořádají Slovanská knihovna a Historický klub „Cholodnyj Jar“. Přednáška v ukrajinštině, tlumočení není zajištěno.

Projekt Klementinum 190

Pilotní projekt pojmenovaný *Klementinum 190* vznikl s myšlenkou navázat na bohatou kulturní historii Klementina a vnést život do bývalé spojovací chodby v 1. patře křídla do Platněrské ulice, která po rekonstrukci v rámci 1. etapy revitalizace sloužila dočasně jako před-sál učeben Vzdělávacího střediska NK ČR. Svůj název dostal projekt podle čísla popisného, na kterém objekt Klementina sídlí.

Klementinum 190 chce být prostorem pro současné živé umění, program je koncipován jako zážitková setkání, která se budou konat jednou měsíčně. Vzhledem k tomu, že chodba č. 2.006 je umístěna v traktu, který není přístupný veřejnosti, nebudou se zde pořádat dlouhodobější expozice, ale každé představení proběhne pouze daný večer v ohraničeném čase.

V projektu budou mít své místo autorská čtení, živá vystoupení z různých médií a žánrů (tzv. performance a happeningy), komorní divadelní představení a koncerty s důrazem na genius loci prostoru Klementina, jeho jezuitského a univerzitního odkazu. Všechny akce zde konané bude spojuvat zastřešující kontext literárnosti, textu a intertextuality. Kurátorkou projektu je Jana Orlová.

František Kowolowski – Fragmenty teorií

3. 5. / od 19:00 h.

1. patro, vchod B2

Vstup volný

Představení tematizuje otázku transpozice textových, vizuálních a zvukových forem v jeden autonomní celek. Dílčí složky se improvizací jednotlivých aktérů propojí v otevřenou strukturu slov, zvuků, performance a předmětů.

Pavel Pohořelský – industriální nástroj, Dalibor Maňas – preparovaná kytara, František Kowolowski a Kristína Kašparová – performance.

Petr Váša – Fyzické básnictví

7. 6. / od 19:00 h.

1. patro, vchod B2

Vstup volný

Základní myšlenkou fyzického básnictví je vytváření komplexního jazyka, osobního a univerzálního zároveň, originálně propojeného s tradicí. Počáteční hlasově-pohybová „animace“ textů v češtině přechází v akční poezii vytvářenou z trosek češtiny, latiny, světových jazyků a umělé řeči, aby poté jako „ozvučená pantomima“ s náznaky slov bezprostředně reagovala na zvuky a situaci v terénu („řeč světa“). Petr Váša takto baví své publikum od roku 1985.

